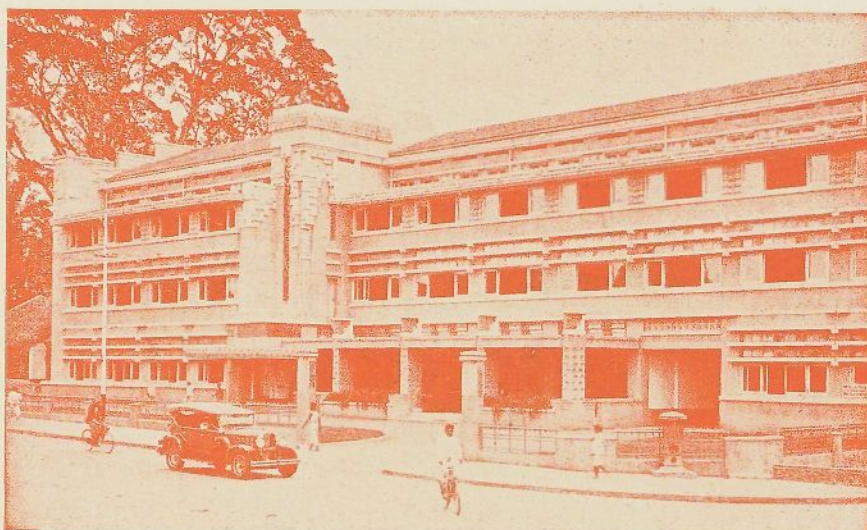

Mooi **BANDOENG**

1939
SEPTEMBER

JAARGANG 7
No. 9

GRAND HOTEL PREANGER BANDOENG

HOTEL MET DE MEEST MODERNE INRICHTING

**Alle kamers met eigen badkamer. Electriche liften.
Electriche koel- en vrieskamers. Electriche Wasscherij.
Groote Wijnkelder.**

Dagelijks Concert en Dansmuziek door het Preanger Orchest.

Grand Hotel Savoy-Homann

**GROOTSTE EN MODERNSTE
HOTEL IN NEDERL.-INDIË**

LIFTEN

HONGAARSCH ORCHEST

**MOOIE ZALEN VOOR
BANQUETS, RÉUNIES ENZ.**

Villa „Isola” dépendance.

Directeur :
Fr. J. A. van ES.

Foto Bongenaar.

KOOP *Distinctie...*
 KOOP EEN
Oldsmobile!

N.V. PREAMU
IMA-SERVICE

Papandajanlaan 2, BANDOENG
 Tel. 1780 en 1781.

Mijnheer, koopt U gerust die bijzondere, in plaats van die gewone auto. U zult trotsch op U zelf zijn, U zult genieten van Uw rijkdom. U zult een geheel nieuwe vreugde ondervinden. Een duurdere wagen zal werk doen, dat het populaire merk nooit zal kunnen. Hij zal uitwerking hebben op anderen. En wat nog belangrijker is, *hij zal uitwerking hebben op U.*

Koopt een „betere“ wagen, dan krijgt U de grootste waarde. Waarde in het product, want de bijzondere eigenschappen, die het bezit, zijn extra en in een wereld van wedijver is 't het *extra* dat wint, niet het gemiddelde! Als de eerste schok van de uitgaaf voorbij is, zult U blij zijn, niet spijtig. U zult trotsch zijn, niet beschaamd. Want U zult de wagen hebben, *die bij U past!*

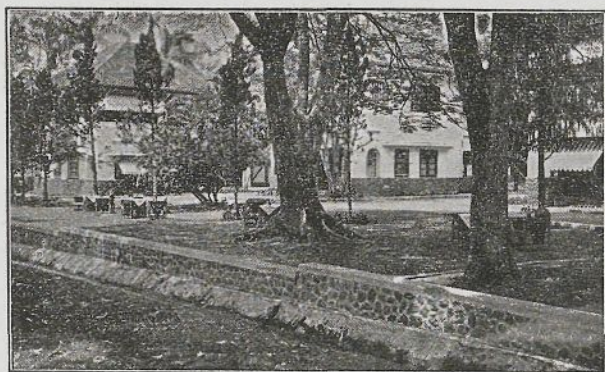

KOOP EEN AUTO

DE AANGENAAMSTE
 GELDBELEGGING

R U S T I G

SCHITTERENDE LIGGING

FLAT-COMPLEX
„Olcottpark“

BANDOENG
J A V A
N.O.I.

C H I Q U E .

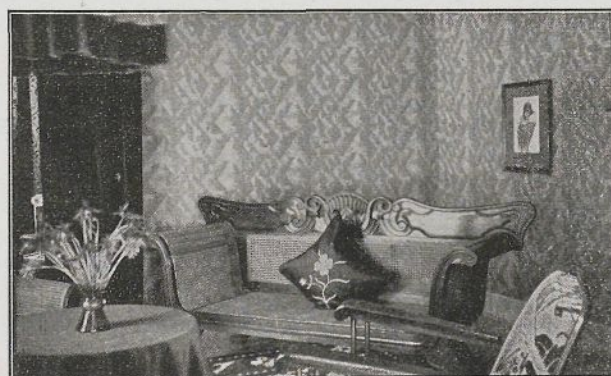
RUIJME FLAT-GEBOUWEN

E E N H O M E .

SMAAKVOLLE INRICHTING
VLOTTE BEDIENING
GERENOMMEERDE TAFEL
FIRST CLASS SERVICE

and last but not least...

GEMATIGDE PRIJZEN

GEZELLIGE INTERIEURS

Mooi BANDOENG

OFFICIEEL ORGAAN VAN DE
VEREENIGING „BANDOENG VOORUIT”.

REDACTIE : Dr. L. v. d. Pijl en M. A. J. Kelling.

SEPTEMBER 1939

No. 9

JAARGANG 7.

DOEL DER VEREENIGING.

De Vereeniging „Bandoeng Vooruit” stelt zich ten doel, de belangen van Bandoeng en omstreken en die van het vreemdelingenverkeer in den meest uitgebreiden zin des woords te behartigen.

BESTUUR.

Beschermheer	: E. Tacoma, Resident van Priangan.
Eerevoorzitter	: N. Beets, Burgemeester van Bandoeng.
Eereleden	: W. H. Hoogland en Ir. A. Poldervaart.
Voorzitter	: W. H. Hoogland.
Vice-voorzitter	: B. Sluimers.
Secretaris-Thesaurier	: M. A. J. Kelling.
Leden	: A. Bertling, N. A. Douwes Dekker, Fr. J. A. van Es, K. J. Heim, J. A. C. de Kock van Leeuwen, Dr. L. v. d. Pijl, Mr. P. A. Ursone, R. A. A. Wiranatakoesoema.

Gedelegeerd Bestuurslid in Nederland: C. J. Nauta, Jan Luykenstraat 86 Amsterdam, tel. 95164.

CONTRIBUTIE.

Minimum f 4,— 's jaars v. personen en f 5,— 's jaars voor zaken, instellingen, vereenigingen enz. Het lidmaatschap geeft recht op het maandblad „Mooi Bandoeng” en één toegangskaart 's jaars tot de kraterwegen van den Tangkoeban Prahoe of den Papandajan. Een persoonlijke contributie van f 8,— 's jaars geeft recht op twee toegangskaarten.

DONATEURS.

Men kan de Vereeniging als Donateur steunen door een jaarlijksche bijdrage van minstens f 25.—, of een gift in eens van minstens f 100.—. Het donateurschap geeft recht op een doorlopende persoonlijke toegangskaart naar de kraterwegen van den Tangkoeban Prahoe en den Papandajan.

ABONNEMENTEN.

Niet-leden kunnen zich op „Mooi Bandoeng” abonneeren ad f 2,50 's jaars.

KANTOOR: Naripan 5C.

Geopend: alle werkdagen van 8-1 en van 2.30-5 u. n.m.
Zaterdags van 8 - 12.30 n.m.
Telefoon 1600. Vóór en na kantoortijd 1550.

Uitslag Foto-Wedstrijd.

Onze foto-wedstrijd voor Soendaneesche volkstypen heeft zich in de belangstelling van velen mogen verheugen. Niet minder dan 40 inzendingen hebben wij ontvangen, waaronder vele bijzonder fraaie.

Helaas hebben enkele inzenders onzen oproep blijkbaar niet goed gelezen, want door hen werden wel mooie opnamen ingezonden met beelden uit het Soendaneesche volksevenen, doch geen volkstypen.

Het was overigens geen eenvoudige taak voor de jury, bestaande uit de Heeren Brugman (P.A.F.), Bongenaar (Kunstfotograaf) en Dr. L. v. d. Pijl (bestuurslid „Bandoeng Vooruit”) om een keuze uit deze collectie te doen.

Na lang en ernstig wikken en wegen werden de ondervolgende prijzen toegekend:

1e Prijs aan den Heer J. R. Courant voor zijn inzending van de drie Soendaneesche gratiën, die naar de pasar gaan.

2e Prijs aan den Heer H. Th. Schouten voor zijn inzending van een Soendaneeschen rebab-speler.

3e Prijs aan den Heer C. Weber voor zijn inzending van een hurkende tani.

De prijswinnaars kunnen over de hen toekomende bedragen ad resp. f 25,—, f 15,— en f 10,— vanaf 1 September te onzen kantore, Naripan 5-C, beschikken.

Het Bestuur.

Binnenkort verschijnt :

„MET OPEN OOGEN DOOR BANDOENG“

zijnde een bundel van de aantrekkelijke, frisch geschreven artikelen, die door Dr. L. van der PIJL in den loop der jaren in „MOOI BANDOENG“ gepubliceerd zijn. Uit enkele andere tijdschriften zijn daarin ook stukjes opgenomen.

Het geheel geeft een uitnemend beeld van wat er aan planten en dieren in Bandoeng's omgeving waar te nemen is. Daar het niet op vormenkennis, maar op levensverhoudingen ingesteld is, wil het inwoners en bezoekers vertrouwd maken met het leven in hun omgeving.

Bij ons kantoor zijn exemplaren verkrijgbaar á f 1,25.

Een aardig geschenk voor Uw relaties.
Een mooi souvenir aan Bandoeng!

De Geologische Geschiedenis van Bandoengs omgeving

door Dr. Ir. R. W. van BEMMELEN.

Bij het maken van uitstapjes in de omgeving van onze mooie bergstad komt bij menigeen wel eens de wensch op om wat meer te weten van het ontstaan der hem omringende bergen en dalen.

Om op zulke vragen te kunnen antwoorden heeft de Geologische Dienst een geologische reliefkaart van het gebied ten Noorden van Bandoeng laten maken, schaal 1 : 50.000, waaraan deze evolutie gemakkelijk te demonstreeren is. 1)

De geologische geschiedenis van Bandoengs omgeving is zeer jong, zij is zelfs nog geenszins voltooid. Ten deele nog werkzame vulkanen omgeven de hoogvlakte van Bandoeng en zoo nu en dan worden we opgeschrikt door een aardbeving. Maar overigens is er voor ons menschen niets verontrendtends aan het kalme tempo der geologische ontwikkeling van heden, wier snelheid nauwelijks met menschenmaten te meten is. Heel anders was de toestand omstreeks 5.000 jaren geleden, toen de bewoners van deze streken dramatische geologische gebeurtenissen ondergingen, die thans nog in een volkslegende verhaald worden.

Maar laat ons beginnen bij het begin.

De geologische ontwikkeling van dit gebied is gekenmerkt door rustige „evolutionnaire” periodes, afgewisseld door meer „revolutionnaire” phases, waarin de opgehoopte spanningen tot opheffing van berg-ruggen en plooiing van aardlagen aanleiding gaven.

Mioceen:

De oudste aardlagen die in dit gebied voorkomen behooren tot het Mioceen en werden eenige miljoenen jaren geleden afgezet. Het geheele gebied werd toen door zee bedekt en alleen in het Zuiden bij Pengalengan staken enkele vulkanen als eilanden uit de zee omhoog. In dien tijd werd in het noordelijk deel van het gebied een duizenden meters dik laagpakket van mergelige kleien, afwisselend met tufbanken en koraalriffen afgezet. Deze lagen vindt men ontsloten in het Noorden, in de laagvlakte van Poerwakarta en Soebang. Hun dikte neemt

zuidwaarts af. Zij treden nog even aan den dag in de stroomversnellingen van de Tjitaroem ten Zuiden van Tjimahi. Waar de Tjimahi met de Tjitaroem samenvloeit, vindt men op den zuidoever van de laatste een koraalsteenbank, die ten deele in marmer is omgezet door het contact van een heete lavamassa, die er later doorheen gebroken is.

Op deze periode van de vorming van bezinkingsgesteenten en koraalriffen volgde een eerste gebergtevormings- en plooiingsphase, die een plooiing van de dikke sedimentserie in het Noorden en opheffing van de vulkanische strook tot een bergrug in het Zuiden veroorzaakt. De kust liep daarna ten Noorden van Bandoeng.

Pliocene: Op deze eerste revolutionnaire phase volgde weer een periode van rustiger ontwikkeling, waarbij vulkanische werkzaamheid in een strook dichter bij Bandoeng optrad, die wij thans ten Z.W. van Tjimahi in den vorm van een aantal heuvels en topjes terugvinden.

De producten van deze vulkanen van Tjimahi, die op het land ontstonden, werden ten deele door rivieren noordwaarts naar de zee vervoerd en daar afgezet.

Deze rustige evolutieperiode werd door een tweede gebergtevormende „revolutie” afgesloten.

De plioceene vulkanen ten Z.W. van Tjimahi werden afgebroken en doofden uit, de plioceene afzettingen in het Noorden werden geplooid.

Kwartair: Vervolgens begon opnieuw vulkanische activiteit, thans in een complex ten Noorden van Bandoeng, waar een machtig vulkanisch gebergte van ca. 20 km breedte en 2 — 3.000 m hoogte ontstond.

In het Westen werd een vulkaanreus opgebouwd, de G. Soenda, met als randvulkaan den Boerangrang en in het topgebied een groote caldera, zooals bijv. de Zandzee in den Tengger. In het Oosten lagen de eruptiecentra in de omgeving van den Bt. Toenggoel, den G. Poeloesari en den G. Tjanggak.

Naar het Zuiden breidden de producten zich uit over de Bandoengsche Hoogvlakte, waarvan zij den ondergrond vormen en naar het Noorden verspreidden zij zich tot ver in de laagvlakte van Soebang. De ouderdom van deze vulkanische periode wordt bepaald door de beenderen van groote zoogdieren, die in de lahar-modderstroomen gestikt wa-

(1) Zie ook R. W. van Bemmelen: Toelichting bij bl. 36 (Bandoeng) van de geologische kaart van Java, 1 : 100.000, 1934. Verkrijgbaar ad f 2.50 bij het Geologisch Museum.

ren en daarin geconserveerd werden, zooals bepaalde herten, antilopen, zwijnen, buffels, rhinoceros en hippopotamus soorten. Wij weten daardoor met zekerheid, dat dit vulkanisme tot het Oud-Kwartair (Oud-Pleistoceen) behoort.

Deze fossiele beenderen vindt men bijvoorbeeld in ontsluitingen in de Tjitaroem ten Westen van Batoedjadar.

Nadat deze opbouw van het vulkanische gebergte vele tienduizenden jaren doorgegaan was, tot in het Jong-Pleistoceen, toen reeds de mensch deze streken bewoonde, gebeurde er iets bijzonders.

Duizenden, tienduizenden, ja honderdduizenden jaren was de natuur voortgegaan met het ophoogen van bergen door vulkanische krachten. Deze vulkaanbergen rusten op een fundament van plastische kleien en mergels, welke ondergrond bovendien een duidelijke helling naar het Noorden vertoonde (van de bergrug in het Zuiden naar de Soebanglaagvlakte in het Noorden).

Als een ingenieur een dam bouwt van enkele honderden meters hoogte, moet hij terdege rekening houden met het fundament waarop hij bouwt, wil tenslotte niet zijn bouwwerk bezwijken. Hoeveel te meer geldt dit niet voor een natuurlijk bouwwerk, dat een hoogte van 2 — 3.000 m bereikte en waarbij de vulkanische krachten, zonder rekening te houden met dit slechte fundament, voortgingen met het opstapelen van reuzengewichten (van vele honderden kilogrammen per kwadraat centimeter). Wat iedere ingenieur zou verwachten gebeurde ook inderdaad. Het vulkanische bouwwerk bezweek!

Eerst knapte het langs de zuidflank af en het heele noordelijke deel van het vulkaan-gebergte schoof in noordwaartsche richting af, daarbij den voet der vulkanen tot een plooiing oppersende. Door deze catastrophie ontstond de Lembangbreuk, die de vlakte van Lembang aan de zuidzijde begrenst en waarop de sterrewacht gebouwd is. Onder den Poeloesari heeft deze breuk een spronghoogte van minstens 450 m. Het deel van den breukwand tusschen den Poeloesari en Maribaja heet Batoegantoeng (hangende steenen), een treffende naam voor de hierin ontsloten lavastroomden, die daar als het ware van hun oorspronkelijke eruptiecentrum afgesneden in de lucht hangen.

De groote breede rivierdalen, die langs de zuidflank van dit vulkanische gebergte omlaag stroomden, werden door deze Lembangbreuk plotseling „onthoofd”. Deze dalen vormen thans poorten in het profiel van dezen breuk-

wand, zooals bijv. ten Z. van de boerderij van Ursone en de Tjikanpoendoeng-poort bij Maribaja.

In het Noorden werd, zooals gezegd, de vulkaanvoet opgeperst en hier ontstond de eerste aanleg van den heuvelrug ten Noorden van Segalaherang, genaamd G. Tambakan of „damgebergte”. In dit damgebergte kunnen we waarnemen hoe de lagen van vulkanisch materiaal, die eerst horizontaal lagen of zwak van de eruptie-centra in het Zuiden af naar het Noorden toe hielden, thans geplooid zijn en ten deele een tegenhelling van 10—20° naar het Zuiden vertoonen, dus naar het eruptie-centrum toe. Deze breukbewegingen in het centrale vulkanische gebergte enerzijds en de opplooiing van den voet anderzijds behoeven natuurlijk niet in één ruk geschied te zijn. Het is best mogelijk dat deze processen in den vorm van series van kleine bewegingsrukjes zich in een tijdsverloop van enkele honderden jaren afgespeeld hebben.

Deze geweldige breukbewegingen in het vulkaancentrum bleven natuurlijk niet zonder vulkanische gevolgen en reacties. In de caldera van den Soendavulkaanreus was een jongere vulkaankegel ontstaan, zooals de Bromo in den Tengger. Deze jonge vulkaankegel was de Tangkoebanprahoe in eersten aanleg. Dit embryo van den Prahoe reageerde op de breukbeweging met een geweldige uitbarsting, waarbij tufmodder- en blokstroomden (met karakteristieke, zwarte, poreuze, cokesachtige lavabrokken) in alle richtingen verspreid werden. Deze tufblokstroomden vloeiden over den NO-caldera rand, vulden het oostelijk deel der Segalaherang-depressie en drongen door poorten in den Tambakanrug (bijv. de poort van den autoweg naar Soebang) tot ver in de noordelijke laagvlakte. Zij overstroonden ook het zuiddeel van den Soenda-calderawand en vulden het bekken van Lembang, dat door de breukbewegingen ontstaan was; zij vloeiden door de poorten in het oostelijk deel van dezen breukwand langs de onthoofde rivierdalen omlaag (bijv. langs het Tjikapoengdal, waarin men thans nog resten van dezen tufstroom aantreft, o.a. één waarin zich de tunnel van de oude waterleiding bevindt en voorts is deze tufstroom ontsloten in de weginsnijding van de Dr. de Grootweg ten Oosten van de brug over de Tjikapoendoeng). Het westelijke deel van deze groote Lembangbreuk werd geheel onder de producten van deze uitbarsting bedolven en de tufstroomden vloeiden naar Tjimahi en Padalarang. Bij Padalarang werd de hoogvlakte van Bandoeng oorspronkelijk ontwaterd door

een ouden loop van de Tjitaroem, die oorspronkelijk langs het dal van de Tjimeta stroomde. Dit dal werd dichtgeslagen door geweldige tufstroom-massa's, waardoor het water van de hoogvlakte een anderen uitweg moest zoeken. De Tjimeta is een verarmde rivier die door het verlies van een groot deel

meer van Bandoeng, waarvan de legendes verhalen.

Volgens de oude legende van Bandoeng eischte koningin Dajang Soembi van Sangkoerian, die om haar hand dong (doch die, zooals zij wist, haar zoon was), dat hij een meer zou opdammen, opdat zij tijdens hun

Relief van het Kaartblad Bandoeng.

van haar stroomgebied thans door een veel te groot dal stroomt. Het water vond tenslotte een nieuwen loop over een pas van den berg-rug verder westelijk. Door deze opstuwing van het water in den oorspronkelijken Tjitaroemloop ontstond tijdelijk een meer: Het

bruiloft op dat meer zouden kunnen spelevaren. En de legende vertelt dat Sangkoerian met een legioen dewata's of dienstbare geesten naar het smalste deel van de Tjitaroem bij Padalarang trok en er in slaagde in één nacht de rivier op te dammen.

Welk eene merkwaardige overeenkomst met de resultaten van het geologisch onderzoek! De legende wijst de juiste plaats van de afdamming aan en zegt ook dat dit opdammen plotseling geschiedde. Hebben dan menschen deze catastrophie meegemaakt en hebben zij deze dramatische gebeurtenissen in hun bestaan als een volksverhaal, een legende met waren historischen ondergrond, aan het nageslacht overgedragen?

We moeten dit inderdaad aannemen! Op de heuvels van Dago en elders ten N.O. van Bandoeng, op de heuvels aan den voet van den Malabar (aan de zuidzijde van het meer) vindt men nog werkplaatsen van obsidiaan-werktuigen, die tot een cultuur van steenen werktuigen behooren, die hier ongeveer 3-6000 jaar geleden geheerscht heeft. Deze neolithische resten vindt men echter uitsluitend in de streken, die niet bedolven zijn door de geweldige tufstroomen van den Prahoe. De neolithische bewoners, die daar geleefd hebben, zijn evenals de inwoners van Herculaneum en Pompeji onder de Prahoe-tufstroomen en aschlagen bedolven geworden.

Het is geen wonder dat de overlevenden deze catastrophale gebeurtenissen in hun verhalen beschreven, welke verhalen thans in den vorm van de legende van Bandoeng tot ons gekomen zijn.

Maar hiermee waren de catastrophes nog niet afgelopen.

Het kwartaire vulkanische gebergte onderging nog een tweede phase van breukbewegingen. Deze vormden geen langen rechtlijnigen breukwand, zooals de eerste of Lembangbreuk, maar een serie van boogvormige breuken, waardoor afschuivingsnissen ontstonden. Deze nisvormige afschuivingen vernielden den noordsector van den Kadakavulkaan in het Oosten, zij loopen om den Tjanggakvulkaan heen, zij snijden den noordvoet van den Bt. Toenggoel af. In een drietal dezer nissen ligt de theeonderneming Boekanegara. In het westelijk deel van het vulkanisch gebergte, waar de Soendavulkaan gelegen is, scheurde ook deze vulkaanreus langs zoo'n groote boogvormige breuk open.

Waar deze westelijkste rek-breuk door den Boerangrangvulkaan heenbrak ontstond een verzakkingskloof of barranco, doordat ter plaatse een stuk van den calderawand verzakt is. Tot vulkanische reacties gaf dit deel van de rek-breuk echter geen aanleiding, omdat de Boerangrang toen reeds een uitgedoofde vulkaan was.

Doch waar deze rek-breuk den vulkaanhaard van den nog werkzamen Prahoe doorsneed, stortte zich het gloeiend vloeibare magma uit dezen haard naar buiten; naar alle zijden daalden lavastroomen van den Prahoe omlaag, soms breede platen vormend, soms als smalle dun vloeibare lavastroompjes, die over 10 tot 20 en meer kilometers de bestaande rivierdalen volgden.

Eén zoo'n lavastroom passeerde de Tjika-poendoengpoort, waar wij hem bijv. bij Mari-baja kunnen waarnemen en volgde het huidige dal tot Dago, waar de harde, gestolde lavabank den bekenden waterval veroorzaakt. Een andere breede stroom daalde langs de Z.W. flank van den Prahoe omlaag naar de kinaonderneming Soekawana, waar de poreuze onderzijde van den lavastroom het Tjiliangbronnencomplex der gemeente-waterleiding levert. De stroom volgt voorts het dal van de Tjimahi en veroorzaakt daarin den 80 m hoogen waterval van Tjisaroëa.

Een groot aantal stroomen daalde ook langs de N.O. flank van den Prahoe omlaag. Deze lavastroomen werden bovendien gevoed door een drietal parasitaire uitvloeïingspunten op den N.O. arm van de rekbreek bij Tjiater (n.l. de vulkaantjes Malang, Palasari en Tjinta).

Deze noordelijke lavastroomen breidden zich in het ploodal van Segalaherang tot een breed dek uit, waarop de theeonderneming Kasomalang gelegen is, met haar phenomenale topproducties van 1000 kg thee per jaar per ha, die ze te danken heeft aan de vruchtbaarheid van de verweeringslaag dezer jonge lavastroomen. Vervolgens passeeren de lavastroomen een tweetal poorten in het damgebergte. Door de oostelijke poort loopt de autoweg naar Soebang; men ziet hier langs dezen weg overal de poreuze lavablokken opgestapeld.

Deze tweede rek- en breukphase in het centrale vulkanische gebergte ging gepaard met een tweede samenpersing en opplooiing van het damgebergte in het Noorden. Hierdoor werden nog de tufblokstroomen van de eerste catastrophale Prahoe-eruptie op de zuidflank van dezen plooirug scheef gesteld, waardoor zij thans plaatselijk een abnormale (alhoewel uiterst geringe) zuidhelling verkregen hebben.

Tenslotte had in het centrale gebergte nog een derde breukphase plaats, die feitelijk te beschouwen is als een nawerking van het westelijk deel van de eerste breukphase. Hierdoor verspringen de tufblokstromlagen en lavabanken van de zuidflank van den Tangkoebanprahoe 40 m, waarbij opnieuw

Interessante Excursie

Op veler verzoek heeft de Bandoengsche Excursie Vereeniging een tocht naar de eilanden voor Tandjong-Priok georganiseerd. Het is de bedoeling deze te combineeren met een bezoek aan de Pasar-Gambir.

Het vertrek vindt plaats op Zaterdag, 2 September a.s. per Pasar-Gambir-trein. Deelnemers worden verzocht minstens een kwartier voor het vertrekuren (vermoedelijk 2.28) van den trein aan het station aanwezig te zijn.

Het geheele gezelschap zal te Batavia hoogstwaarschijnlijk in Hotel du Pavillon, Rijswijk, gehuisvest worden, zoodat des avonds na aankomst gezamenlijk de Pasar-Gambir wordt bezocht. Den volgenden morgen na het ontbijt vertrekt men naar Priok voor de boottocht naar de eilanden. De terugreis naar Bandoeng gaat wederom per P.-G.-trein.

Aangezien het wenschelijk is reeds nu georiënteerd te zijn, dienen deelnemers zich zoo spoedig mogelijk op te geven, bij den Secr.-Penningmeester van de Band. Excursie Ver., Progostraat 16 telef. 1612.

De kosten van deelname zijn voor leden van „Bandoeng Vooruit” gesteld f 12.50 per persoon, waarin begrepen de trein-, boot- en hotelkosten, alsmede de toegang tot de Pasar-Gambir. In het Hotel wordt alleen het ontbijt gebruikt. De vertering op de Pasar-Gambir is voor ieders rekening.

Bij aangifte tot deelname dient vergezeld te gaan een bedrag van f 5.— p.p. Zij, die zich nader terugtrekken, kunnen geen aanspraak maken op restitutie van het gestorte bedrag.

het noordelijke deel van den vulkaan t.o.v. zijn zuidflank verzaakt is.

De eruptiespleet, waarlangs de lavastroom van den Prahoe uitvloeiden, raakte echter al spoedig verstopt (door het stollen van de lava). De laatste eruptiephase van den Prahoe leverde daardoor slechts explosies, waarbij de onder hoogen druk staande vulkanische gassen telkens gaten sloegen in deze verstopte eruptiespleet en groote hoeveelheden vulkanische asch uitwierpen. Hierdoor ontstond de reeks kraters (Oepas, Ratoe, Domas enz.) en werd de omgeving van den Prahoe-top door pakketten van aschlagen van totaal eenige tientallen meters dikte bedekt.

Hiermee zijn wij met de geologische geschiedenis van Bandoengs omgeving in het heden aangeland. Periodiek spookt de Prahoe nog (1829, 1846, 1862, 1887, 1888, 1896, 1910, 1926, 1929), doch dat zijn slechts de zwakke nawerkingen van de geweldige paroxysmen die deze vulkaan doorgemaakt heeft.

Wanneer men thans met een auto naar den kraterand rijdt kan men van daaruit het tooneel van de opbouwende en afbrekende aardkrachten overzien. In het Zuiden ontwaart men de hoogvlakte van Bandoeng, die thans door de erodeerende werking van de Tjitaroem weer is drooggelegd. Dan ziet men het machtige front van de Lembangbreuk (de Batoe Gantoeng) die aan haar oosteinde door den Poeloesari gekroond wordt. Vervolgens de Lembanghoogvlakte, gevuld met de jonge eruptieproducten (tufblokstromen, bazaltstromen en aschlagen) van den Prahoe.

Uit deze hoogvlakte van Lembang rijzen in noordwaartsche richting weer geleidelijk de ruggen van het oude vulkanische gebergte omhoog, tot zij bij de waterscheiding opnieuw steil afgebroken worden door het tweede breuksysteem bij Boekanegara.

In het Noorden ontwaart men eerst het plooïdal van Segalaherang en vervolgens den opgepersten plooïrug Tambakan of damgebergte.

Daarachter eindelijk ligt de laagvlakte van Soebang, en, in wazige verten, de Java Zee.

Het is een machtig gezicht en een opwindend genot om voor zijn geestesoog de geweldige processen te doen herleven, die aan dit landschap het aanzien gegeven hebben.

Met recht gelden hier de woorden van Albert Heim, den kort geleden overleden beroemden Zwitserschen geoloog, die zei: „Het is een veel schooner en edeler genot om de natuur begrijpend te zien, dan om onbegrepen natuurschoon aan te staren.”

H. H. DOKTOREN

Voor het repareren, onderhoud en verbetering van :

- LEITZ-enZEISSINSTRUMENTEN
- CHIRURG, INSTRUMENTEN voor alle doeleinden
- RÖNTGENAPPARATEN
- INRICHTINGEN VOOR OPERATIE-KAMERS
- LABORATORIUM BENODIGDHEDEN

is de

NEDERLANDSCH - INDISCHE

„Instrumentenmakerij”

Kebon Klapa 22 — Telefoon 3074

het aangewezen adres.

Alle werkzaamheden geschieden onder

VAKKUNDIGE
EUROPEESCHE LEIDING

in onze

HYPER
MODERNE INRICHTING

Voor afspraken ook's Zondags van 8 - 10 geopend

DE SLANKE LIJN

Na heel zware tochten valt men soms meerdere kilo's af, maar ze komen terug, want gewichtsverlies was alleen water. Voor het verkrijgen van de zoo begeerde slanke lijn is een verstandig diëet het eenige juiste, veel beter dan kunstmatige vermageringsmiddelen. Volgens de methode van Dr. Hay mag men eten zoo vaak en zoo veel men wil, en wat men wil, mits zekere voedselcombinaties vermeden wordt. De bijzonderheden van dit diëet zijn vastgelegd in **DR. HAY'S FOOL PROOF MEAL CHART**, waarvan wij reeds zeer vele verkochten, omdat de hiermede bereikte resultaten inderdaad verbluffend waren.

BAVOSTA, Tel. 319 - 320,
geeft U gaarne nadere inlichtingen.

Wandeling naar „Berg en Dal.“

Een mooie, niet zware, maar zeer dankbare wandeling is de volgende.

Ga niet later dan 7 uur op stap, wandel de D a g o w e g op of, als U daar ver vandaan woont, rijdt dan dezen weg op tot waar de Dr. de Grootweg afbuigt. Maar stap daar uit! Al dadelijk valt U na even tippelen een prachtig wijdsch panorama ten deel, ver over de vischvijvers heen. Een goed begin. De weg volgend, wordt gedaald en na de brug over de Tji K a p o e n d o e n g gepasseerd te hebben, volgt een korte klim, waarbij we, vooral naar rechts, een mooi gezicht krijgen in het dal van de rivier. Omkijkend zien we op tegen een keurigen, hoogen tuinaanleg, bekroond met een schitterend landhuis. Als we aan onze rechterhand een bordje zien, waarop vermeld: Naar Irrigatiedam Leuwili moes 1.1 km, buigen we daar van den rijweg af en nemen het voetpad, hetwelk hier aan de rechterrivierzijde de waterleiding volgt. In eens zijn we nu „buiten“. Aan onze linkerhand stijgt het terrein en gaan zijpaadjes naar de kampongs, naar rechts kijken we neer in het mooie bed van dezen bergstroom, vol bruisend water en groote steenblokken. Hoog steekt de tegenoverliggende

rivierwand boven ons uit. Er heerscht hier groote bedrijvigheid, welke zeer nauw verband houdt met Bandoeng's uitbreiding, zoowel wat betreft die van wegnnet als huisvesting. Er is kalisteen noodig en grint en zand. En de bedding en het dal van de Tji Kapoendoeng leveren deze. Steenen pikolende mannen, steenen kloppende vrouwen, kleine katjongs, ook al helpend en verdienend, zijn druk in de weer. Midden in den stroom mannen, tastend naar de steenen onder water. Doch ook uit de wanden maakt men het gesteente los.

Ons pad slingert voortdurend en telkens hebben we een ander, steeds afwisselend zicht in het dal en op de omgeving. Een klein bamboe-loopbruggetje, waaronder de rivier zich witschuimend heen voortstuwt, steekt aardig af. Dan slaan we een hoek om, steken de waterleiding over en zien rechts voor ons het soliede irrigatiewerk, een stukje Westersche techniek temidden van deze schitterende Oostersche natuur. Hier zetten we ons even neer om te genieten van het riviergezicht. Heerlijk uitgerust kunnen we nu den korten, maar steilen klim tegen den linkerravijnwand best aan. Halverwege even rustend, niet vergeten om

Foto Horsting

Een prachtige doorkijk over het dal.

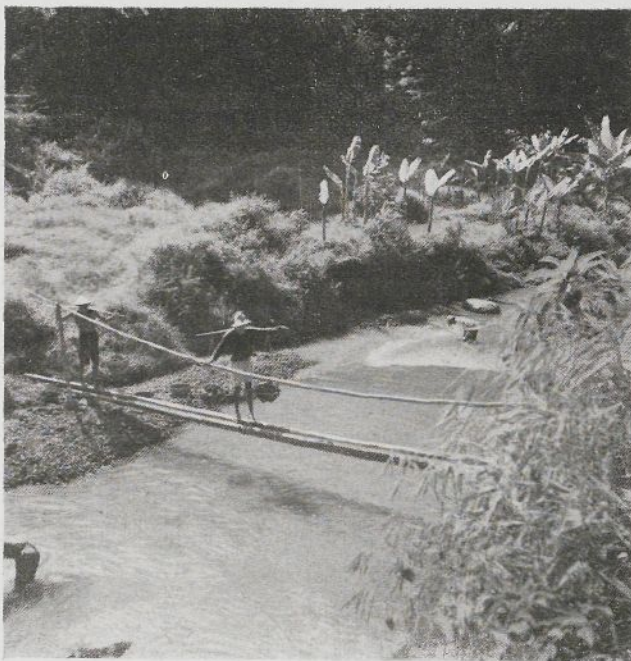

Foto Horsting

Dit bamboe-bruggetje steekt aardig af . . . . .

te kijken, het gezicht over het ravijn is de moeite waard. Bovengekomen nemen we het pad naar rechts en volgen den kamponggrand. Dan staan we plotseling in open terrein en kijken op naar Bandoeng's mooie villapark **BERG EN DAL**, nog veelal Tjioemboeloet genoemd, naar de oude onderneming, welke daar vroeger lag. Over een sawah-paadje bereiken we den rijweg en volgen dien opwaarts.

De wandeling over **BERG EN DAL** is een en al genieten, zoowel wat betreft de naaste omgeving als de uitzichten en panorama's. Bandoeng, de vlakke, het vliegveld Andir, het randgebergte, allés ontwaart ons oog. Hoog op een topje recht vooruit ontdekken we een koepeltje. Laat dat ons doel zijn, de moeite van den geleidelijken klim wordt ruimschoots beloond.

Hier blijven we een kwartiertje, niets haast ons, integendeel alles stemt tot rust en genieten. Afdalend, tot den „ouden" boom, gaan we rechts langs het landelijke padvindstershuisje en komen aan een groepje pracht schaduwboomen, reuzen, indrukwekkend door vorm en grootte. Ze vormen als het

ware een grootsch, gewijd koepeldak boven een groen grastapijt. Gedempt is hier het licht, zelfs midden op den dag. We kunnen ons zoo goed voorstellen, dat hier het Leger des Heils jaarlijks zijn Landdag houdt. Het is een plekje, waar de mensch tot nadenken kan komen.

Wandelend tusschen de landhuizen heen, met steeds mooie uitzichten, langs een vijver met zwanen, komen we op den grooten asphaltweg en bereiken langs dezen weder ons uitgangspunt aan den Dr. de Grootweg.

Voldaan, „lekker" vermoeid, vol levenslust, komen we terug in de stad, nemen een

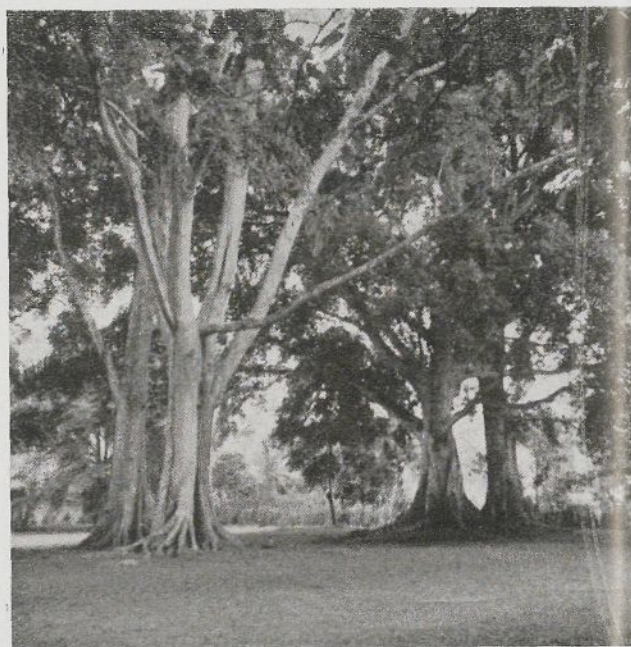

Foto Horsting

Een grootsch Koepeldak van Waringinbladeren boven een groen grastapijt . . . . .

heerlijke warme douche, en vinden het leven nog zoo kwaad niet.

L. H. C. Horsting.

Naschrift. Wie geeft nu eens een beschrijving van zijn of haar lievelingswandeling. Ik ben genegen mee te tippelen met hen, die denken, dat ze niet schrijven kunnen. Heb 24 uur per etmaal vrij, bereikbaar via **BANDOENG VOORUIT** of van Neckstraat 6.

VRAAGT HET HUISHOUDTARIEF OP
PROEF. HET ZAL U BEVALLEN!

N.V. G.E.B.E.O.

Bloedzuigers.

Ondergeteekende bedenkt opeens, dat er over dit onderwerp nog nooit in „Mooi Bandoeng” geschreven is. En toch behoort ieder wandelaar en bergbeklimmer er mede op de hoogte te zijn!

Deze gedachte schoot mij te binnen hier boven op den Piek van Bonthain, waar ik — om maar persoonlijk te worden — als maar m'n bloedende beenen had zitten bekijken na een patjet-aanval. Het spreekt vanzelf dat de gedachtenassociatie Bandoeng — bloedzuigers alleen maar uit bezorgdheid voortkwam.

Hoewel ik ergens las, dat 1700 m de bovenste grens is voor het voorkomen van Patjets, zijn ze hier juist boven de 2000 m gekomen.

In de nabijheid van Bandoeng zijn er eigenlijk maar heel weinig bosschen met patjets in merkbare hoeveelheid. Berucht is de omgeving van het meer van Tjiharoës (Goentoer). In de bergen ten Z. van Pengalengan leven er ook wel een slordig miljoen, vooral op plekken, waar bantengs plegen te komen. De doorsnee-wandelaar zal er weinig van merken.

Al houdt de patjet van vocht, hij wijkt toch af van normale bloedzuigers, die in het water leven.

Een Hollandsche naam is dus landbloedzuiger. De Engelsche naam is leech en de Duitsche, Blutegel. De laatste naam is de verklaring van iets raars in een boek, dat met hulp van een Hooggeleerd Heer uit het Duitsch in 't Hollandsch vertaald is en waarin als maar verteld wordt dat er in Borneo griezelige beesten zijn: „bloedegels”. (Dit is een mooi pendant van een courantenartikel (uit het Duitsch) volgens hetwelk iemand drager was van de orde van „St. George met den lintworm” of zoo iets. Nu beteekent het Duitsche Lindwurm helaas draak.)

De namen Springblutegel en springbloedzuiger komt men weleens tegen (reeds bij Junghuhn). Nu nam ik (en met mij vele onderzoekers) dit springen nooit waar en ik geloofde altijd, dat hooger geplaatste patjets verkregen zijn, doordat men ze van een aangeraakt blad meegenomen heeft. Maar een goed natuuronderzoeker verzekerde me, dat hij ze op den Galoenggoeng heusch heeft zien springen. Wie bevestigt dit?

Ook dat ze zich uit de boomen zouden laten vallen, geloof ik niet.

Een patjet heeft een voorste en een achterste zuignap. Door zich om de beurt met beide vast te zetten en het achterlichaam naar voren te krommen, beweegt het dier zich voort, ongeveer als een spanrups.

Soms komen ze in heele scharen op een rustend mensch af, geleid door hun reukvermogen. Men kan dit heel mooi testen door een stokje met wat bloed op de punt te houden bij een aantal patjets op den grond of op bladeren. Terstond zullen zich, na een „verkenning” met het rondzwaaiende kop-einde, alle koppen precies daarheen keeren en dan zult U eens reikhalzen in letterlijken zin waarnemen! Met de bloote hand kan men de dieren ook elke richting laten aannemen.

Gewoonlijk kruipen ze bij de schoenen omhoog en zetten ze zich op het eerstbereikte tapbare deel neer. Geheimzinnige roode wondjes in de enkelstreek moeten altijd hierop bekeken worden. Het dier kan alleen zuigen met de mondzuignap, de kleinste. Het is in zooverre van belang dit te weten omdat, als het dier met de dikke kant vastzit, het zeker nog niet zuigen kan en dus gerust afgeplukt mag worden. Of het gevaarlijk is, een vastgezogen dier los te trekken weet ik niet. Ik merkte bij inheemsche woudloopers geen angst hiervoor en ondervond er zelf ook geen nadeel van. Men kan de dieren echter heel gemakkelijk tot loslaten dwingen met een brandende sigaret en nog eleganter met wat gekauwde tabak. Want door nicotine sterven deze dieren snel. Ik waarschuw, dat doorsnijden bij het uitroeien weinig helpen zal.

Hoe weet men dat men slachtoffer van een patjet is geweest? Direct gevolg van een beet is een rond rood plekje van enkele mm groot met een klein wondje dat soms uren blijft doorbloeden. Later wordt het een rood plekje met een dik, klein, zwart korstje in 't midden. Haal dit korstje er niet af, want dan begint het bloeden opnieuw. Nog weer later komt dikwijls een heftige jeuk en dan kan men door krabben een geïnfecteerde wond krijgen. Op zichzelf echter kunnen de beten geen kwaad. Een jeukende bobbel op beenen of armen, die later een grotere roode plek wordt, kan het gevolg zijn van een beet van een piteuk (grootte paardenvlieg).

EEN VERLICHT HUISNUMMER

IS ALS EEN BAKEN IN ZEE!

N.V. G.E.B.E.O.

EEN

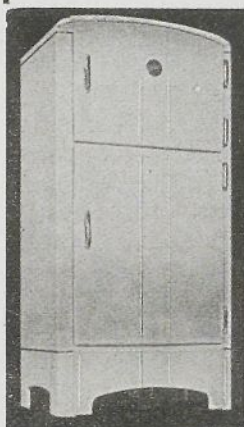

IJSKAST, gekoeld
met PETODJO-IJS

.....

HET middel voor een goede, complete conserveering
van levensmiddelen in het moderne Indische huishouden.

Ook in huur verkrijgbaar.

VRAAGT INLICHTINGEN BIJ DE

IJSfabriek „BANDOENG” (Petodjo)
Kebon Sirih Tel. 371

.....
Uw IJS dagelijks aan huis bezorgd.
5 K.G. per dag . . . . . f 3,75 p. maand.

v/h H.G. Jenne & Co

Slachterij tel. 900 toko tel. 1714

Waarom ???

Zoudt U geen klant zijn van een slachterij

Met Europeesch geschoold vakpersoneel.

Welke aan kwaliteit en bereiding de hoogste eischen stelt.

De grootst mogelijke hygiëne betracht.

Up to date is ingericht met de meest moderne machines.

Hypermoderne koelkamers heeft.

Als U

*Geen Hoogere prijzen
betaalt*

dan bij andere Europeesche slagers

„Goede wijn behoeft geen krans”

„Multifoto”

STEEDS 'T BESTE ADRES
VOOR:

Studio-

Serie EN

Buitenopnamen.

Wij zijn overal te ontbieden.

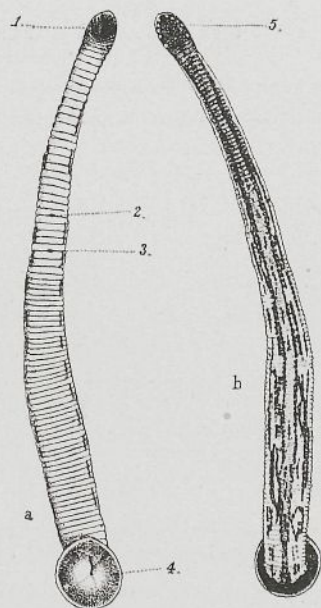
Ook 's nachts, zonder enkele prijsverhooging.

Bel maar op 2742 of na 8 uur n.m.
2740 en onze fotograaf is binnen
een kwartier ter Uwer beschikking!

Patjetbeten zitten gewoonlijk in de buurt van de enkel, daar de dieren boven de schoen gekomen, gauw beginnen te zuigen. Patjets met hogere aspiratie's (bij gebrek aan succes beneden) komen ook wel eens voor. Men vindt ze dan later zatgezogen in de kleeren terug als dikke zwarte worstjes, volkomen onherkenbaar. Want te voren kunnen ze zich haarfijn uittrekken. Om deze reden zijn ze ook moeilijk te weren. Vetergaatjes hinderen hen geheel niet en ze zuigen dwars door wollen kousen heen. Puttees zijn beter — maar als ze niet volkomen om den schoen sluiten is alles mis, want dan zijn de parasieten in een oogwenk onbereikbaar geworden en zit er, zooals ik meemaakte, tenslotte een heirleger patjets en een plas bloed in de schoen. Met nicotine besprenkelde en met zeep besmeerde schoenen en puttees schijnen dan nuttig te zijn.

Hoe slank de dieren zich maken kunnen en hoe precies ze bloedvocht kunnen waarnemen, blijkt uit het volgende:

Ik had eens een blaar op de hand met een speld doorgeprikt, omdat hij in het bosch toch niet heel te houden zou zijn, en met een gaasje verbonden. Na een poos bleek, dat de blaar heelemaal blauw en opgezwollen was. Een patjet had het speldegatje als toegang gebruikt, zich op het sappige deel onder de losse huid vastgezet en was zwaar gezwollen.

PATJET

a) Onderzijde

b) Bovenzijde

(naar van BENTHEM JUTTING).

Waarvandaan die bijzondere wondjes?

Ten eerste heeft de bloedzuiger drie kaken, als cirkelzaagjes gevormd, die een drie-hoekige wond — à la Borgia — maken. Zoo iets bloedt namelijk beter. Vervolgens spuiten zij een stof naar binnen, die het stollen van het bloed tegengaat en dan zit er in dit speeksel nog een stof, die de bloedvaten in de buurt volkomen kapot maakt en zodoende de roode vlek geeft.

Wie wel eens het gekrioel van jeugdige patjets in bepaalde bosschen (de Z. helling van den Gedeh bijvoorbeeld) gezien heeft, zal zich afvragen: waarvan leven de patjets zoolang ze nog geen bloed gezogen hebben en zich zóó verzadigd hebben, dat ze aan de voortplanting kunnen gaan denken?

Dit raadsel is nog niet opgelost. Vermoedelijk evenwel is de dikwij's geuite onderstelling juist, dat ze ook ander organisch voedsel kunnen opnemen, uit den rottenden humus. Daarvoor pleit de volgende waarneming:

In Benkoelen had ik eens een pot met rijst 's nachts buiten de tent gezet. Door den regen werd dit een brei en daarin bleken 's ochtends massa's patjets naar binnen gekropen te zijn. Wat zouden ze daarin anders gezocht hebben dan voedsel?

Tenslotte moet nog vermeld worden, dat hier ook de klassieke waterbloedzuigers voorkomen, lentah (Soend.) of lintah (Jav.). Deze zijn meestal groter dan de patjets.

Een geweldig groote soort in sawah's is de djamelong of lentah moending, de karbouwenbloedzuiger. Het heet, dat dit dier bij den mensch adertjes kan doorzagen.

De neusbloedzuigers of leungsing (Soend.) kruipen bij warmbloedige dieren in de neusgaten, als deze drinken. Zij laten niet gauw los als ze volgezogen zijn en blijven in de neusholte. Met geweld zijn ze moeilijk te verwijderen, ook al laten ze zich dikwijls zien. Tabakswater in het neusgat zal wel nuttig zijn.

Ze worden ook wel eens in menschen aangetroffen en veroorzaken dan groot ongerief. Soms brengen ze zelfs een jonge generatie in de neusholte voort. Het eenige probate middel is om ze naar buiten te lokken met een kopje water, waarin ze blijkbaar eieren willen gaan leggen. De infectie schijnt plaats te hebben door het eten van waterkers (salada aier) waarbij de jonge bloedzuigers in de natte massa verborgen, snel in de neusgaten kruipen.

L. v. d. P.

DRUKKERIJ

VISSER

drukt niet alleen, maar
piekert ook voor U!

ONTWERPEN
RECLAME-
ADVIEZEN
CLICHE'S

TELEFOON
336
NA SLUITING 2795

IN
BANDOENG
BESTELT MEN
MELK
BIJ DE
BANDOENGSCHE MELK CENTRALE
TELEFOON 2002 EN 2022

Buddha

De Mineraalwaterfabriek voor kwaliteitsproducten

TELF. 276

in
AUGUSTUS

1. Dr. Wilhelm JACOB Riouwstraat 27.
2. D. J. FABER Landb. Ondern. „DIRKS-HOEVE” Tjisaroea.
3. Mej. M. Ch. v. d. MEULEN Ketabangboul. 40 SOERABAJA.
4. J. J. Z. OFFRINGA Dagoweg 149.

5. W. E. BOS Dagoweg 104.
6. W. A. RIETBERGEN Van Hoytemaweg 7.
7. Ir. W. A. VEENSTRA Boumanlaan 3.
8. F. FISCHER Van Hoytemaweg 16.
9. Ir. W. K. M. de KAT Dagoweg 141.
10. Ir. M. F. ADAMS Dagoweg 129.
11. H. Ch. MEYER Tjibeunjingplants. No. 20.
- 12 J. VLASWINKEL Ond. „PASIR BENTENG” TJIMAH.
13. Z. H. KWEE Dagoweg 69.
14. Baron A. N. de VOS v. STEENWIJK Tjikiniweg 16.
15. J. E. PATTYNAMA Nijlandweg 94.
16. G. I. JAMES 116 Sophia Road SINGAPORE.
17. A. J. HAMSTRA Hotel „DU COMMERCE” Katja² Wetan.

Van Bandoeng naar de Kawah Manoek.

In mijn opwekking tot samenstelling van een Wandelgids voor Bandoeng en Omstreken in het vorig nummer, wees ik er op, dat er zich in de archieven van de beide ter plaatse bestaande excursievereenigingen veel programma's van gecombineerde auto- en wandeltochten bevonden.

Met de Bandoengsche Excursie Vereeniging (B.E.V.) maakte ik indertijd eenige van die tochten mede, o.a. de hier boven genoemde naar de *Kawah Manoek*. Voor mezelf stelde ik deze tocht op papier en laat die beschrijving hier nu volgen, hopende dat andere leden dit voorbeeld ter harte zullen nemen, door vanaf nu geregeld verslagen van hun tochten te geven in MOOI BANDOENG.

Het zal morgen, Zondag, vroeg dag zijn, dus wordt het wekkertje gezet op half vijf. Rrrriinggg, vlug er uit, de melk opgezet en genieten van een kop gloeiende koffie. Het is nog donker, als buiten de claxon waarschuwt, dat de auto voor is. Voor zoover noodig, wordt even kennisgemaakt met de reeds inzittenden, vlug gaat het naar het verzamelpunt. Het begint te dagen. Kerkgangers passeeren, het gebedeboekje in de hand. Vroege, van ver komende Inheemsche Zondagsgangers in nieuwe, kleurige kleeven vanwege de poeasa, gaan in drommen stadswaarts, want in deze weken wordt er genontond van belang. Het is de tijd van vasten, niet-werken en familiebezoek.

Ondertusschen zijn de auto's uit verschillende richtingen aangekomen. Een algemeen kennismaken en begroeten, vervolgens een

Waar het bruist en kookt in den
Kawah Manoek . . . . .

kort: „Allen klaar? Dan voorwaarts!” van den tochtleider en met een prettig gematigd gangetje en open kap gaat het in de richting van Garoet.

Vroolijke gezichten in den imposanten rimboe bij Kawah Manoek.

Wat is alleen zoo'n autotocht in de vroege morgenuren door het Preangerlandschap al heerlijk! En daarbij komt dan nog, dat door het clubverband de onkosten voor ieder persoonlijk laag blijven. Want het zijn in den regel juist de kosten, welke het menigeen belletten van de natuur te genieten. En toch, de Indische stadswerkers hebben zoo'n afleidinkje, zoo'n er eens geheel uit zijn, juist zoo noodig.

Tjokvolle autobussen vol blijde gezichten komen we tegen. Levendig is onze mooie, vriendelijke Preanger, drukte langs de wegen, volle passars en koempoelans voor de huizen.

Het is frisch zoo met open kap, doch het steeds afwisselend, onbelemmerd, uitzicht op velden en bergen is dat beetje koulijden meer dan waard. Rij- en spoorweg spelen verstoppertje, doch vinden elkaar steeds weerom, tot de sterke daling bij Nagrek de ijzeren baan boven ons laat. Langs een tracée, waarin de witte spoorbruggen duidelijk en aardig afsteken, weet met groote bocht de spoorbaan in de vlakte van Lèlès onzen weg opnieuw te kruisen.

Dan gaat het over de vlakte door naar Trogong met zijn vele vischvijvers. Naar rechts een prachtige blik op den Goenoeng Goentoer, langs de hellingen waarvan zich duidelijk de enorme lavastroo-

EEN KLEINE WENK: GEEFT STEEDS
EEN PRACTISCH GESCHENK.

N.V. G.E.B.E.O.

men afteekenen. We draaien om den zuidvoet heen naar Pasirwangi en volgen nu den particulieren weg van de onderneming Daradjat. Dan wordt bij een plantershuis gestopt en moet de tocht te voet worden voortgezet, hetgeen de bedoeling is, want de autotocht, hoe mooi en heerlijk ook, is noodzakelijk om ons in het terrein te brengen. Gids en een viertal dragers staan gereed door de vriendelijke zorgen van den administrateur. Er wordt nu echt gewandeld, records behoeven niet verbeterd te worden, het doel is ontspanning en gemoedelijkheid. Om in een omgeving als deze, temidden van de mooie kinabosschen en straks in het oerwoud met z'n looverdak, waar doorheen het zonlicht vroolijk speelt, in zulk een stemming te komen, is niet erg moeilijk.

Na een uur is de Kawah Manoeek bereikt en terwijl van de eerste indrukken van het vulkanisch tafereel wordt genoten, komen boterhammen en veldflesschen te voorschijn. Gids en leider voorop, gaat het nu verder, het is uitkijken en padhouden, we loopen als eendjes achter elkaar. Eigenlijk is het onbegrijpelijk, dat hier nog geloopt kan worden, want één pasje teveel naar links of rechts kan reeds noodlottig zijn. Overal borrelt de modder, kookt het water, ontsnappen heete gasen en stijgen dampen omhoog, je ware heksenketel. Als de jeugd van om de twintig wat roekeloos wordt, smeekt de gids toch voorzichtig te zijn, want hij krijgt de schuld, wanneer er iets zou gebeuren. Een te fanatiek fotograaf moet zijn fanatisme betalen met een tot de knie verschroeid been, maar dankt aan zijn dikke sokken, dat het nog zoo goed afloopt. Het geheele complex was „wonder-

baarlijk, maar zoo gevaarlijk, o zoo gevaarlijk". Vooral ook, omdat de ondergrondse werking zich voortdurend verplaatst. Een drietal centrale punten werd bezocht, het laatste, de Kawah Tjigoepakan, kon slechts van uit de hoogte bewonderd worden. Hevig was de dampwerking, maar gelukkig verbraken windvlagen zoo nu en dan het witte sluier.

Na nog een wandeling naar het Danau Tjibeureum, ving de terugwandeling aan en werd na een gezonden tippel van totaal vier uren, het gezelschap met koffie en bier gastvrij en hartelijk ontvangen in de prachtig gelegen administrateurswoning van de familie van der Veen.

Voldaan en dankbaar stapten de B. E. V.-leden kort daarop weder in de wachtende auto's, welke hen terug brachten naar de stad. De oorspronkelijk ietwat bleeke wangen van den bankman waren rood aangelopen, de juffrouw van het kantoor was slanker geworden, de leeraar was z'n school en de S.S. man zijn graphieken vergeten en allen waren tot de conclusie gekomen, dat het leven nog zoo kwaad niet was.

B. E. V. beteekent dan ook, behalve Bandoengsche Excursie Vereeniging, BUITEN EN VROOLIJK.

L. H. C. Horsting.

ZEISS IKON

CAMERA'S
BIJ

Fotohuis „Braga“

GEBOUW D. E. N. I. S.

BANDOENG.

MODERNE BIJOUX

met Granaat - Koraal - Opaal steenen.

GOEDE HORLOGES

merk Cyma - Standard & de Luxe;
ASTIN.

FIJNE GOUD-, en ZILVER WERKEN

ringen, armbanden, hangers etc.

GERO - ARTIKELEN

in grootste keuze.

JUWELIERS - HORLOGERS

G. EN J. DE LEEUW

BANDOENG BRAGAWEG 47a

Voor Uwe Bloemstukken gaat
men naar. . . . .

„HET BLOEMENHUIS“

Merdika 26. — BANDOENG Telf. 3.

Billijke prijzen. Privé service.

ER IS NOG STEEDS:

BÉTER LICHT

N.V. G.E.B.E.O.

Bezienswaardigheden van Bandoeng en Omstreken.

BANDOENGSCHE ZOÖLOGISCHE PARK (Stichting van „BANDOENG VOORUIT“). Dagelijks geopend van 8 u. v.m. tot 6 u. n.m.

Toegang voor Europeanen en Vreemde

	Oosterlingen f	0,25
„ „ kinderen van id. en id.	„	0,15
„ „ Inlanders	„	0,10
„ „ Scholen per 30 leerlingen met een geleider	„	1,—
Maandkaarten voor gezinnen	„	1,—
„ voor personen	„	0,50

HET JUBILEUMPARK, aan den Huygensweg. Dagelijks geopend van 6 u. v.m. tot 6.30 u. n.m. Toegang uitsluitend op vertoon van een toegangkaart, welke op aanvraag gratis verstrekt wordt ten Gemeentehuize, Atjehstraat. Geopend alle werkdagen van 7—2 uur.

MUSEUM VAN DEN DIENST VAN DEN MIJNBOW, „Geologisch Museum“, aan de Rembrandtstraat. Kosteloos toegankelijk op Maandag, Woensdag en Zaterdag van 10 u. tot 12 u. v.m. Eens p. mnd. ook 's Zondags.

MUSEUM VAN DEN POST-, TELEGRAAF- en TELEFOONDIENST, aan de De Katstraat. Kan door belangstellenden in den regel bezichtigd worden op werkdagen tusschen 7 u. v.m. en 2 u. n.m., 's Zaterdags tot 12 u. 30 n.m.

BADPLAATS MARIBAJA (21 K.M. v. Bandoeng), gelegen terzijde van den weg Lembang—Tjikidang—Tjibodas. Gelegenheid tot het nemen van geneeskrachtige zwavelbaden. Dagelijks geopend van 6 u. v.m. tot 6 u. n.m. Tarief 1ste klas 40 cent.

VOGEL- EN SCHELPEN-VERZAMELING. Op aanvraag kosteloos te bezichtigen in het Christelijk Lyceum, Dagoweg 81.

CENTRALE GOUVERNEMENTS-VISCHWEEKERIJ, Dr. De Grootweg. Dagelijks te bezichtigen, ook op feestdagen, behalve des Zondags, tegen 10 cent per persoon.

ZWEMINRICHTINGEN:

't Centrum, Billitonstr. 10; Tjihampelas, Lembangweg; „Isola“; Grand Hotel Lembang; Tjimindi; Dago; Hotel „Berglust“, Tjimahi; Hotel „Tangkoeban Prahoe“, Lembang; Hotel „Tjitere“ en „Tjileuntja“ Pengalengan.

LUCHTVAARTAFDEELING, Andir 1ste en 3de Zaterdag v.d. maand 10—10.45 v.m. te bezichtigen, onder deskundig geleide. Alle bezoekers dienen zich bij den portier te melden. Na 10.45 geen toegang meer.

MEREN IN DE OMGEVING

Meren van Tjileuntja en Tjipanoendjang 44 K.M. van Bandoeng. Van Pengalengan uit slechts enkele kilometers. Uiterst geschikt voor watersport.

Telaga Patengan, 44 K.M. van Bandoeng. Een 15 min. voorbij Rantjabali slaat een zijweg rechts naar het meer af.

De weg is smal en dus wordt voorzichtig rijden aangeraden.

BOSSCHA-STERRENWACHT, te Lembang. Gratis te bezichtigen, mits vooraf schriftelijk aangevraagd, elken Woensdagavond 7 u. en elken Zondagmorgen 9—12 u. v.m. Aanvragen uitsluitend en tijdig te richten aan den Directeur der Sterrenwacht.

KRATERS VAN DEN TANGKOEBAAN PRAHOE, boven Lembang. Zijn van Bandoeng uit per auto in een uur te bereiken. Tolgeld f 2,50 per auto, f 0,50 per motorfiets en per paard. Gidsen verkrijgbaar kantoor B. Vooruit.

KRATERS VAN DEN PAPANDAJAN. De afstand van Bandoeng tot aan de kraters is 78 K.M. In 2½ uur per auto te bereiken. Aangeraden wordt, de route één te nemen langs Tjiparaj—Patjet—Santosa en terug langs Santosa—Pengalengan. Tolgeld f 2,50 per auto en f 1,— per motorfiets.

's **LANDS KINA- EN THEEBEDRIJF „TJINJIROEAN“**. DE BANDOENGSCHE GASFABRIEK, KIARATJONDONG.

Deze zijn, na nader overleg, waartoe „Bandoeng Vooruit“ gaarne bemiddeling zal verleenen, voor groepen toeristen of excursies te bezichtigen.

WATERKRACHTWERK LAMADJANG, bij K.M. 33 aan den weg naar Pengalengan. Te bezichtigen na bekomen vergunning van den leider van het werk.

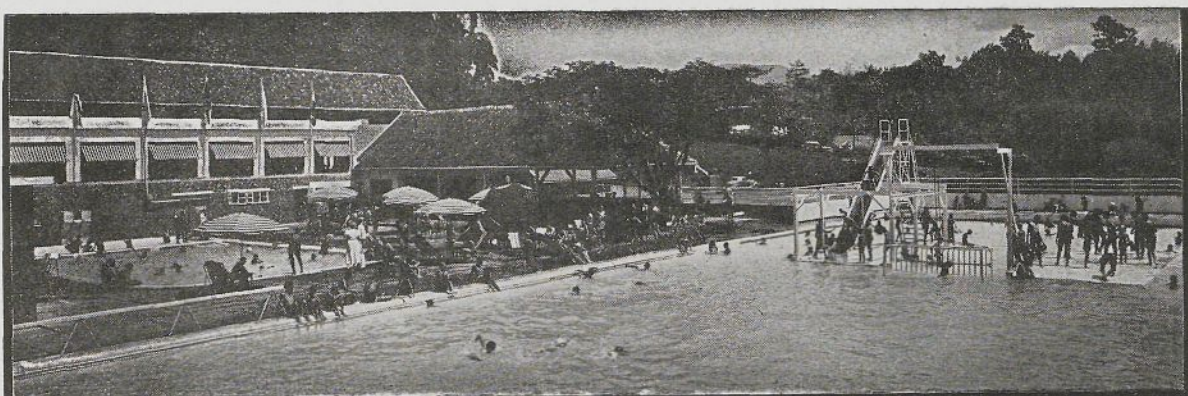
TJISAROEAWATERVAL (boven Tjimahi). In ¾ uur per auto van Bandoeng uit te bereiken. Vrije toegang tot den waterval.

DAGO-WATERVAL, in 15 min. per auto van Bandoeng uit te bereiken.

MALABAR-RADIOSTATION, 32 K.M. ten Z. van Bandoeng. Gratis te bezichtigen op iederen Woensdag na voorafgaande introductie door het Hoofd van het Bedrijf der Radiostations op Java, Hoofdpostkantoor Bandoeng.

HET BLINDEN-INSTITUUT. Nieuwe Kerkhofweg 10 is te bezichtigen op elken Donderdag van 9 uur tot 12 uur 's morgens. Alle belangstellenden zijn welkom.

DE P.M.Y.-RADIO STUDIOS Gebouw Nillmij. zijn voor belangstellenden dagelijks te bezichtigen van 8 u. v.m. tot 1 uur 's nachts. Zoo mogelijk tevoren even telefonisch melden.

LEMBANGWEG - BANDOENG - HUYGENSWEG

BADPLAATS TJIHAMPELAS BANDOENG.

HET EENIGE BAD TER PLAATSE MET **DOORLOOPENDE**
VERVERSCHING MET EIGEN BRONWATER.

STAAT ONDER REGELMATIGE CONTRÔLE VAN
DEN DIENST DER VOLKSGEZONDHEID.

HOTEL MATARAM

DJOCJA'S OUDSTE HOTEL

5 min. van het Station.

Meer dan veertig-
jarige reputatie

Dagelijks Europ. en
alom bekende rijsttafel.

Geheel gerestaureerd;
kamers met eigen gemakken.

PRIJZEN :

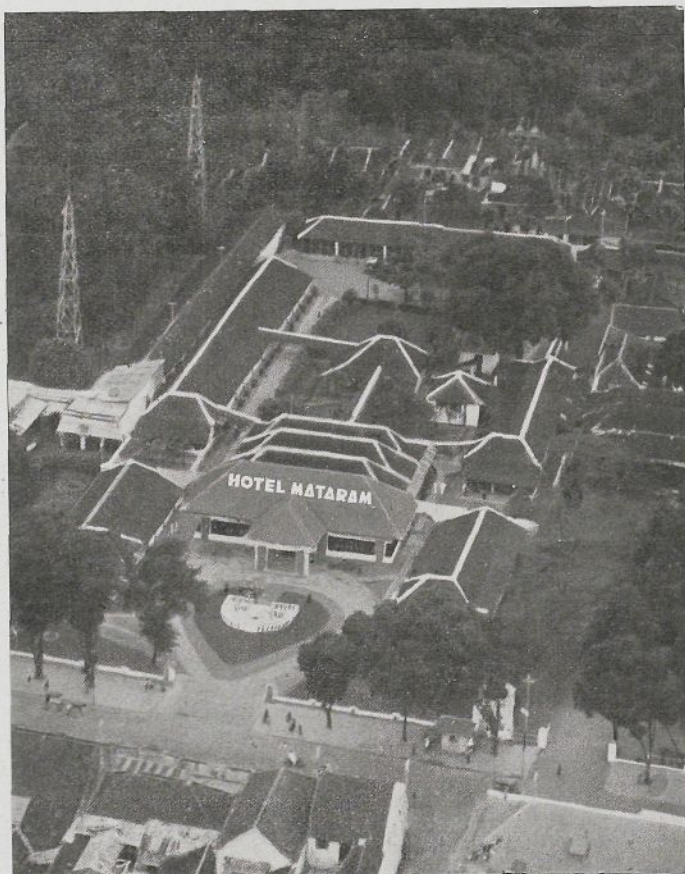
1 pers. vanaf f 4.50 - f 7.—
2 " " f 8.— - f 13.—

Maandkamers :

1 " " f 60.— - f 110.—
2 " " f 100.— - f 165.—

Lommerrijke tuin, oppervlakte p.m.
10.000 M²; 12 auto-garages.

Eigenaar-Beheerder **G. LEIPOLDT**
Oud Chefhofm. S. M. „Nederland“.

HYPOTHEKEN

DE N. V. DE EERSTE NED.
IND. SPAARKAS TE BAN-
DOENG HEEFT GELDEN
BESCHIKBAAR TEGEN ON-
DERPAND VAN WOON-
EN/OF WINKELHUIZEN OP
EIGENDOMSPERCEELEN
IN HOOFDPLAATSEN.

AANVRAGEN TE RICHTEN
AAN DE

N.V. „DENIS”

TE BANDOENG.

Heim & Co.

Effecten, Vaste Goederen

Nillmij-gebouw

Tel. 124 en 125.

**BESTE EN BILLIJKSTE
SERVICE STATION TE BANDOENG**
REPARATIES
GRATIS LUCHT
AUTO LIFT
BENZINEPOMP DAG EN NACHT
GEOPEND.

„DE BANDOENGSCHE VERF-CENTRALE”

(IMPORT MY. JOHANSEN)

Uitvoering van alle voorkomende verf-
werken; o.a. het schilderen van Fabrieks-
daken, Gebouwen, Huizen en Meubilair,
tevens calcarium- en brocateer-werk.
Aanmaken van Lichtbakens en Reclame-
borden.

Alles met vakkundig personeel en onder
deskundig toezicht.

DAGOWEG 26

Kunsthandel: Midden-Java

Steeds het beste op het gebied van

Inheemsche Kunst

als

Djocja zilverwerken

Djepara houtsnijwerk

Leerwerk

Weefsels

Antiek etc. etc.

„MOOI BANDOENG”

HELP DAARAAN MEDE.
VERFRAAI UW TUIN
MET ZADEN V. D.

ZEEUWSCHE-ZAADHANDEL

HUYGENSWEG - TELF. 1831 - BANDOENG

VERFRAAI UW TUIN

MET DE ZADEN

V. D.

ZEEUWSCHE-ZAADHANDEL

HUYGENSWEG - TELF. 1831 - BANDOENG

AGENTE

BLOEM. MAG. LOTUS BRAGA

Auto- en wegenkaart van Java

In 3 deelen op linnen geplakt met uitgebreide afstandstabellen. Compleet in etui f 1.50

Boekhandel VORKINK
Bandoeng

VOOR BETERE
**INSIGNES, CLICHÉS
& STEMPELS**
NAAR
Clichéfabriek, FA FOENG
GR. POSTWEG W. 81 TEL. 798 — BD.

Voor medicijnen gaat men naar de

Bandoengsche Apotheek

Gr. Postweg O. 9 — Tel. 668-669

KUNDANDAS BROS

Nieuwe Bombay Toko

Bragaweg 40

Bandoeng

BEAUTIFUL

SILKS & CARPETS

Vleeschhouwerij en Worstfabriek van

L. SCHRÖDER

Groote Lengkong 1A.

Bandoeng — Tel. No. 756 en 2774

DJOKJASCHE KUNSTHANDEL

TAMBLONGWEG 17

TELEFOON 1860

Het OUDSTE en BESTE adres voor FIJN Koper, Leer, Katoen- en Zijden

Batik, Zilver-, Goud-, Schildpad-, Tin- en Houtsnijwerk.

Tevens artikelen van de firma A. C. BUISSON — Uitsluitend handarbeid.

GLASHANDEL

A. N. I. G. G. I.

Bantjeuj - Bandoeng - Tel. 1351

HET OUDSTE EN
BEKENDSTE ADRES
TER PLAATSE.

Autoverhuurderij „DE HOOP”

Tel. No. 1833,

Ijkweg 10

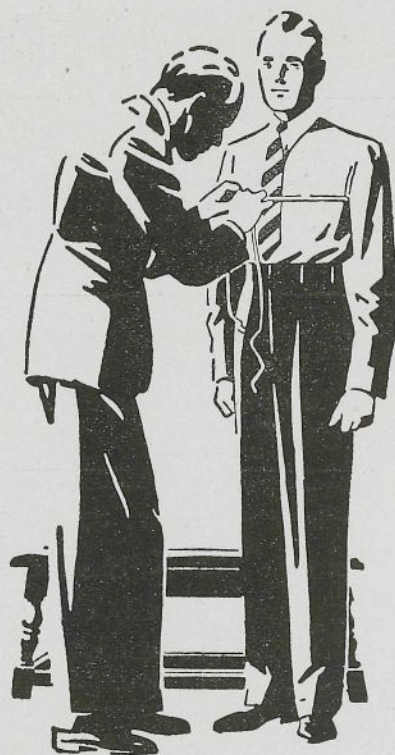
Uitsluitend nieuwe auto's

Leverancier van huurauto's aan diverse
Overheidsdiensten.

TEGELS

Bandoeng. tel. 808

„IRIS”

WASCHBARE KLEEDING

Tropicals - Palm-Beach

=

AVONDKLEEDING

in zwart en midnight-blue

=

EUROPEESCHE UITRUSTINGEN

=

Aug. Savelkoul

BANDOENG.

SCHOENMAKERIJ S. BOONSTRA

Oosteindeweg 29.

Oudste en billijkste adres ter plaatse, voor maat en reparatie-werk. Walram rubber tips voor dames en heeren.

Binnen 12 uur klaar, halen en brengen gratis.

MINERAALWATERFABRIEK

N O V A

OOSTEINDE 57

TELEFOON 1210

CONCORDIA - CUP, EEN VER-

FRISSENDE - WIJNDRANK !!

Telefoon 1099

—

Bragaweg 61

Bandoeng

SALON DE COIFFURE

MAISON SMIT

Specialisten

Permanent-wave

Manicure

Epileeren

Water-wave

MASSAGE

TJIANG TJOAN HAN

TOEKANG GIGI

Maarschalklaan 11

Bandoeng. (Java)

Autoverhuurderij PREANGER

Tel. 1616

— Bandoeng

Tusschen G. E. B. E. O.-Factory

Goede chauffeurs, billijke prijzen

Coulante bediening

Maakt Uw „Home“ gezellig met onze lampen, zoowel moderne, als antieke stijl.

Grootste keuze-Concurrerende prijzen.

HET LAMPENHUIS „BRAGA“

Braga 20

—

Tel. 998

HOTEL-PENSION VAN RHIJN

Oude Hospitaalweg 32
Bandoeng — Tel. 2660.

Huis van den eersten rang,
gelegen in 't Centrum der stad.

HOTEL SUMATRA

Kebon Djati 6/8 v/b Station,
Telefoon 274 — Bandoeng.

Billijke prijzen
Europeesch beheer — Uitstekende tafel.

HOTEL „SCHOMPER“

Naripan 11 - Bandoeng - Tel. No. 3100 - 1489

GERENOMMEERDE KEUKEN
UITSTEKENDE SERVICE
COMFORTABELE KAMERS.

Daglogies vanaf f 5,-

Bij verblijf van 14 dagen 10% korting.
Bij langer verblijf speciale prijzen.

PENSION „WELGELEGEN“

BURG. KÜHRWEG 5 — TEL. 632

1ste Rangs Eur. Pension
Billijke prijzen. Uitstekende tafel.
Centraal gelegen. Tennisbaan.
MAAND- EN DAGKAMERS.

N. V. HOTEL METROPOLE

Kepatihan No. 12A — Telefoon 172

Erkend één der beste en goedkoopste familiepensions.
Gunstig gelegen in centrum bij Postkantoor, Gouvernements-Bureaux, Bankinstellingen, Sociëteiten en Winkels.
Beleefd aanbevelend, de Directrice.

SHANGHAI DREAM

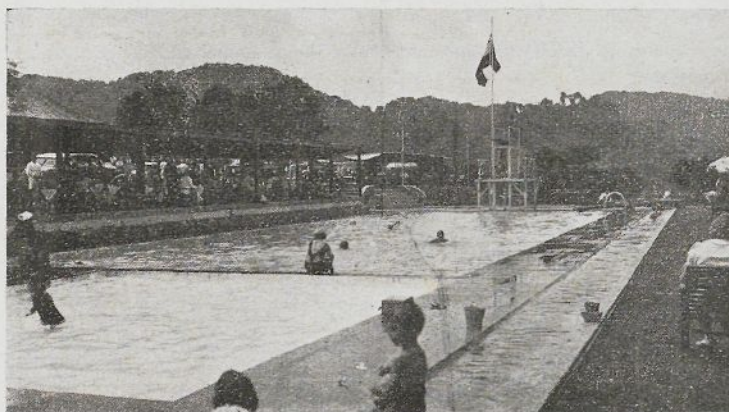
„Het meest exclusieve restaurant“

BRAGA 64, — BANDOENG.

Wanneer gij naar Europa vertrekt
eerst naar T.N.K. Handwerk cursus.

Groote Postweg Oost 92.

Voor Uwe winterkleding.

Hotel Tangkoeban Prahoe

Lembang K.M. 21 — Telefoon 24

20.000 M² eigen dennenbosch
2 tennisbanen — zwembad met
eigen kristalhelder bronwater.

Garages.

Gelegen in de onmiddellijke
nabijheid der kraters.
Vraagt offerte.

N. V. Levensverzekering-Maatschappij

„ONS BELANG“

Lage premien. Met aandeel in de Winst

KANTOOR VOOR INDIË

Javastraat 1- BANDOENG-Tel. 651

**Is U reeds lid van „Bandoeng Vooruit“ ?
Zoo niet: Wordt het dan vandaag nog !
Even een telefoontje Bdg. 1600.**

WONEN TE BANDOENG

beteekent een combinatie
van de voordeelen van het
wonen in een groote stad
en het wonen in een aan
natuurschoon rijke streek.

**De ideale woonvorm:
het ééngezinshuis met
eigen tuin, is te Ban-
doeng voor iedere beurs
bereikbaar.**

De Gemeente Bandoeng
heeft gunstig gelegen
BOUWTERREINEN,
tegen billijken prijs te koop.

Inlichtingen verstrekt het

**GEMEENTELIJK
GRONDBEDRIJF**

ATJEHSTRAAT

TELEFOON 454 TOESTEL 18

W. ANTHONYSZ

Architect - aannemer

LOMBOKSTR. 11A - TEL. 2143

Alvorens tot bouwen over te gaan wende
men zich eerst tot:

LIM A GOH

het oudste Aannemersbureau ter plaatse.
Meest moderne ontwerpen en solide
bouw.

Diverse dankbetuigingen ter inzage.
Chineesche Voorstraat No. 12. Telefoon
No. 2449 Bandoeng.

F. J. DE GRAAF

NARIPAN 78 - TELEFOON 280

Algemeen Administratie

en

Crediet-Kantoor

Spaar- en Depositokas
Bouw- en Woningbureau
Assurantiën en Hypotheken

•

Huizenbeheer

•

Commissionnairs in Onroe-
rende Goederen en Effecten

•

Hypotheekbezorgers.

HIER IS DE BAND MET HET *werkelijke* ANTISLIP-VERMOGEN

● Deze nieuwe Goodyear-Band is ontworpen om nóg groter veiligheid te geven. De constructie is radicaal gewijzigd, zooals uit nevenstaande figuren blijkt. Er zijn méér scherpgerande, ruitvormige rubberblokken op het loopvlak aangebracht.

Dit grooter aantal antislip-blokken – nóg dichter bij elkander geplaatst – en het plattere loopvlak, geven gebruikers van den G-100-Band een houvast op den weg – grooter dan ooit tevoren.

De groeven in het dikere loopvlak zijn ook dieper, zoodat de G-100 zijn antislip-vermogen langer behoudt.

De ontwerpers van dezen nieuwen Goodyear-Band hebben er terdege rekening mede gehouden, dat geruischloosheid en rustige gang noodzakelijke factoren zijn.

Om het geheel te volmaken, heeft Goodyear van den G-100 bovendien den meest gracieuzen band gemaakt. Let op die gestroomlijnde gratie – zelfs zichtbaar als de wagen rijdt, en aldus de élégance van de moderne auto accentueerend.

Monteer een compleet stel nieuwe G-100's, de veiligste, duurzaamste en meest fraaie band, speciaal ontworpen voor het moderne snelverkeer.

